

Handreikingen voor het basisonderwijs

Mediation voor en door kinderen

'Mediation' verspreidt zich snel in het primair onderwijs. Uitgangspunt is het benutten van de eigen kracht van mensen die in conflict zijn met elkaar. In dit artikel worden kennis en ervaring van processen in peer mediation gedeeld. Dit is nuttig voor leerkrachten die kinderen opleiden tot mediator. Maar ook voor leerkrachten die zelf (willen) mediëren tussen kinderen.

Hans Scheltema

is GZ-psycholoog, NMI register mediator en als onder andere trainer De Vreedzame School werkzaam bij Eduniek / CED-groep

Mediation is op veel plekken in de samenleving ingeburgerd: bij de rechtspraak, burenruzies, echtscheidingen, arbeidsconflicten en ook in het onderwijs. Uitgangspunt is het benutten van de eigen kracht van mensen die in conflict zijn met elkaar. De mediator helpt de relatie te herstellen en eigen oplossingen te vinden. De grootste waarde van mediation is dat 'conflictpartners' weer constructief met elkaar in gesprek komen. Hiermee wordt de bodem gelegd voor het verbeteren van de relatie. Dit effect is vaak belangrijker dan de feitelijk bereikte oplossing.

Mediation op school

Mediation verspreidt zich snel in het primair en secundair onderwijs. Alleen al op de scholen die werken met het programma van De Vreedzame School zijn duizenden kinderen tot peer mediator (kinderen die leeftijdgenoten bemiddelen) opgeleid. Vanaf groep 6/7 van de basis-

school zijn leerlingen op te leiden tot mediator. Maar mijn ervaring is dat ook getalenteerde kinderen uit groep 5, met een goed ontwikkelingsniveau, te trainen zijn. Het nadeel blijft wel dat zij dan moeilijk conflicten in de bovenbouw kunnen bemiddelen, door het verschil in (leeftijd-) status.

Over de processen die bij peer mediation spelen, is weinig gepubliceerd. Met dit artikel wil ik een aanzet geven om kennis en ervaring van processen in peer mediation met elkaar te delen. Voor leerkrachten en andere opvoeders die kinderen opleiden tot mediator, lijkt dit nuttige kennis. Maar ook leerkrachten en andere opvoeders die zelf mediëren tussen kinderen, kunnen baat hebben bij dit artikel.

De hieronder beschreven handreikingen zijn het resultaat van ervaringen opgedaan bij het trainen van leerkrachten en kinderen. Deze ervaringen zijn verbonden met de ervaringen en kennis uit de volwassen mediation. De volgende onderwerpen worden kort behandeld: neutraliteit/onpartijdigheid, oplossingen bij mediatie, wederkerigheid in relaties en de kunst van het vragenstellen bij mediatie.

Neutraliteit en meervoudige partijdigheid

Bij mediation moeten partijen erop kunnen vertrouwen dat de bemiddelaar niet de ene of de andere partij voortrekt. Voor hen is het belangrijk het gevoel te hebben goed begrepen te wor-

In de praktijk:

Stappenplan

Een effectief stappenplan voor kinderen om de mediation goed te laten verlopen is onmisbaar bij training en uitvoering. Zo'n stappenplan beschrijft letterlijk de te nemen stappen: welke regels spreken we af, hoe laten we de kinderen om de beurt hun verhaal vertellen, welke oplossingen lijken er te zijn et cetera. Op www.devreedzameschool.nl (cursor op 'start' houden en dan naar leerlingenmediatie) is een opname van een mediatie te zien, waarin helder de aangeleerde stappen zijn te volgen.

Vincent van den Hoogen

De mediator zorgt ervoor dat beide partijen even vaak aan het woord komen

den. Laat de mediator blijken de verschillende posities en belangen van een ieder goed te snappen? Hoe geef je nu erkenning aan een ieder en behoud je toch je neutraliteit? De kunst is niet bang te zijn om die positie en belangen goed en begripvol te verwoorden, zonder echter je oordeel over het verhaal kenbaar te maken.

Kinderen vinden het lastig die scheiding te maken. Toch lukt het sommigen kinderen al in de basisschoolleeftijd. Zij leren te zeggen dat zij zich kunnen voorstellen hoe akelig iemand zich in een conflict kan voelen, op een niet oordelende manier: 'Ik kan me voorstellen dat je (partij a) boos bent geworden toen je uitgescholden werd. Ik kan me ook voorstellen dat jij (partij b) schrok van de harde tackel en toen ging schelden.' Een mediator wordt wel eens kunstenaar van de taal genoemd.

De aandacht en spreektijd tussen partijen eerlijk verdelen, helpt. Tijdig samenvatten is een mooie manier om het woord te krijgen en daarmee de beurt aan de andere partij te kunnen doorgeven. Kinderen accepteren ook een directere manier: 'Jij bent al een tijd aan het woord geweest, nu is de ander aan de beurt.'

Tijdens het trainen is het nuttig de kinderen te laten ervaren hoe anderen kunnen merken wanneer de mediator ergens een duidelijke mening over heeft. Het oefenen in neutrale feedback of het stilleggen van oefensituaties tijdens de training op dit aspect is dan een mogelijkheid. Je

kan de kinderen in dat geval laten opschrijven hoe ze merken wat de mediator ergens van vindt en uit welk gedrag (verbaal en/of non-verbaal) die indruk wordt gewekt.

Vooral extraverte kinderen hebben baat bij de instructie zich strikt te houden aan het hiervoor genoemde stappenplan. Het helpt ze de regie te houden en de juiste lijn af te werken. Zo voorkomen ze ook partijdig te worden ervaren. Een mediator moet ervoor zorgen dat de partijen het werk doen. Vooral verbaal ingestelde kinderen zullen gemakkelijk in de valkuil stappen; 'hoe meer de mediator doet, des te minder doen de partijen ...'.

Wederkerigheid in relaties

Het gedrag van de één leidt tot gedrag van de ander en dat leidt weer tot gedrag van de eerste et cetera. Actie is reactie. We trekken allerlei conclusies over gedrag, zonder voldoende de intenties daarachter te kennen. De uitspraak: 'Jij mag niet meedoen met voetballen', kan bijvoorbeeld al tot een conflict leiden. Voor de één is het logisch dat kinderen die niet goed kunnen voetballen niet meedoen: het gaat om het winnen. Voor de ander gaat het erom ergens bij te horen, om het spel en niet de winst.

Bij mediatie is het belangrijk te verkennen hoe de partijen verschillen in hun perspectief op situaties en het gedrag van elkaar. Niet de een of de ander is het probleem, maar er is een probleem, waar beiden op een of andere manier last van hebben!

Als de partijen weer echt naar elkaar kunnen luisteren, lossen ze hun problemen het beste op

Het verschil in ontwikkelingsniveau speelt een rol bij het vermogen het verschil in gezichtspunten te zien. Zelfreflectie en verschil in perspectief nemen is bij peuters en kleuters een zeldzaamheid (Piaget, 1963). Onder de zes jaar heeft uitgebreide mediatie dan ook weinig zin, is mijn ervaring. Jonge kinderen beschrijven conflict-situaties meer in concrete gedragstermen (toen trok hij aan de step en ik ook en toen viel ik en toen ...).

Het is handig kindermediato- ren te wijzen op het verschil tussen conflicten bij jonge kinderen en oudere kinderen. Bij oudere kinderen moet je bij de mediation rekening houden met oordelen, overtuigingen en de status in de groep. Een goede manier daarvoor is de partijen helpen onderscheid te maken tussen gedrag, bedoeling en betekenisverlening door de ander. Als mediator kun je uit de zinloze schuldvraag blijven, door te zoeken naar het patroon van actie-betekenisverlening-reactie-betekenisverlening-reactie (et cetera) in de verhalen. Bijvoorbeeld: 'Hij deed heel stom tegen mij! Vraag dan: 'Wat zag je, merkte je, waardoor je dat dacht? Wat betekende dat voor jou?' En aan de ander: 'Wat bedoelde je duidelijk te maken?'

Kindermediato- ren leren we te onderzoeken hoe lang de conflictpartijen elkaar al kennen. Wanneer kinderen regelmatig terugkerende conflicten hebben, helpt het dieper te zoeken naar gegroeide negatieve patronen en oordelen. Denk aan de ijsberg, waarbij het grootste deel onder de wateroppervlakte zit en dus in eerste instantie onzichtbaar is. In dat geval kun je herhaaldelijk vragen wat nu echt het probleem is of hoe deze oplossing ervoor gaat zorgen dat kinderen echt voorlopig geen conflict krijgen.

Oplossingen

'Het is niet nodig veel over het probleem te weten om het op te kunnen lossen.'

In de fase waarin gesproken wordt over oplossingen is het belangrijk dat je kinderen leert

nadenken en praten over de eigen bijdrage aan mogelijke oplossingen. Conflictpartijen hebben het liefst dat de ander verandert. Handige zinnen zijn dan: 'Dat zou kunnen en wat zou jij zelf kunnen doen om dit probleem op te lossen?' of: 'Misschien een idee voor de ander. Hoe zou jij de ander kunnen helpen bij wat die belangrijk vindt?'

Dat conflicten op te lossen zijn met een win-win-oplossing is helaas niet altijd realistisch. Er zijn redenen en belangen, die daarbij in de weg kunnen staan. Twee van die redenen zijn: vergelding eisen en wraakgevoelens. Maar ook het verschil in macht kan een win-win-oplossing in de weg staan. Hoe zouden conflicten tussen een soldaat en zijn meerdere worden opgelost? Of tussen een pester en een gepeste? Bij een groot machtsverschil of geweldsescalatie, zal mediation niet (of nog niet) het middel zijn om het conflict op te lossen.

Kindermediato- ren hoeft je dit maar één keer uit te leggen; ze snappen dit. Vaak mogen we blij zijn met een oplossing waarin beide partijen zich kunnen vinden en die aan hun belangen en verlangens op aanvaardbare wijze tegemoet komt. Dat kan ook zijn het eerlijk verdelen van de verliezen, de negatieve gevolgen.....

Vragen stellen

'Iedereen heeft gelijk, de waarheid bestaat niet.'

Goede vragen stellen helpen de mediation. Twee soorten zijn daarbij handig te onderscheiden:

- Vragen die **probleemgericht** zijn, helpen elkaars verhaal te begrijpen en het krijgen

Mediatie geeft kinderen inzicht in hoe mensen vreedzaam met elkaar kunnen leven

Human Touch Photography

van een 'werkrelatie'. Het gaat dan om vragen die iets verhelderen (wie, waar, wanneer, hoe vaak, enzovoorts). Dit zijn goede vragen in de beginfase van mediation.

- Vragen die **oplossingsgericht** zijn, zorgen voor meer positieve energie en versterken het gevoel van eigen kunnen eruit te kunnen komen. Oplossingsgerichte vragen hebben echter pas effect als je aansluiting hebt gevonden bij waar partijen mee worstelen. Voorbeeldvragen in deze lijn: 'Stel dat het conflict is opgelost, wat is er voor jullie dan veranderd? Wat zouden anderen merken als het conflict is opgelost?' 'Hoe zou dat helpen?' 'Stel dat je de film kon terugdraaien, wat zou je dan anders kunnen doen?' (zie ook: *1001 vragen*, Bannink)

Wanneer zet je mediation in?

Allereerst is het belangrijk dat je op tijd conflict-oplossende strategieën zoals mediation inzet. Hoe langer de escalatie in ruziegedrag duurt, hoe moeilijker een goede en positieve oplossing bereikt kan worden. Het vraagt van opvoeders én van de mediators alert te blijven om tijdig kinderen hulp aan te bieden bij het (zelf) oplossen van conflicten.

Ten tweede is het niet verstandig zondermeer te gaan mediëren bij situaties waar de machtsverschillen te groot zijn. Te denken valt aan: ernstige pestsituaties, een conflict waarbij achter één partij een groep staat of een erg groot verschil in leeftijd, communicatief vermogen of intelligentie.

Wie heeft de regie?

Kinderen rechtstreeks met elkaar te laten praten of het gesprek te laten lopen via de mediator heeft heel verschillende effecten. Kindermediatoren raken snel de leiding kwijt, wanneer de conflictpartners met elkaar gaan praten en vooral als dit leidt tot het weer oplaaien van emoties. Het is fijn dat mediators in dat geval een vooraf afgesproken regel kunnen herhalen ('we onderbreken elkaar niet'). De mediator heeft zo de regie en kan eisen dat de partijen via hem of haar spreken. Maar als er rustig naar elkaar geluisterd wordt en op de woorden van de ander wordt aangesloten, kan de mediator (met name in de oplossende fase van de mediatie) ervoor kiezen de partijen direct met elkaar te laten praten. Wanneer dat goed gaat, zijn complimenten krachtige versterkers van deze positieve communicatie.

Als de partijen weer echt kunnen luisteren en praten met elkaar, dan lossen ze hun problemen het beste zelf op. Volwassenen kunnen deze regiemogelijkheid zelfs expliciet inzetten: 'Ik zie jullie zo rustig praten en goed naar elkaar luisteren, zouden jullie op die manier nu met elkaar willen praten?' Mocht dit toch dreigen mis te gaan, dan helpt samenvatten (je bent weer aan het woord) en vervolgens de partijen opnieuw via de mediator laten praten.

Bij conflicten wordt elke vorm van communicatie ingezet voor het eigen gewin. Vooral de non-verbale mogelijkheden lenen zich hiervoor, zoals intonatie, mimiek en houding. Dit leidt niet zelden tot dubbele boodschappen. Een mooie reactie kan zijn: 'Waar wil je een reactie op? Op wát je zegt of op hóé je het zegt?' Het onderscheid maken tussen wat gezegd en hoe iets gezegd wordt, kan helpen om de vraag boven tafel te krijgen waar het nu eigenlijk echt om gaat.

De kunst van de mediatie is de kunst van de taal. Sommige vragen verhogen de spanning, andere vragen geven ruimte voor ontspanning en compassie. Hoe komen we van 'de ander is het probleem' naar hoe lossen we het 'tussen ons liggende probleem' op? Mediatie geeft kinderen inzicht in hoe mensen vreedzaam met elkaar kunnen leven. Het begint altijd met praten ... ●

VERDER LEZEN!

- Steffen, E. (2008). *Peermediation*. Den Haag: Boom.
- Bannink, F.P. (2006). *Oplossingsgerichte mediation*. Amsterdam: Pearson.
- Bannink, F.P. (2006). *Oplossingsgerichte vragen*. Amsterdam: Pearson.

LITERA TUUR!

- Piaget (1963). *The origins of intelligence of children*. New York: WW Norton.
- Bannink, F.B. (2006). *Handboek oplossingsgerichte gespreksvoering*. Amsterdam: Harcourt.